

AZERBAJYCAN TÜRÜK CUMHURİYETİ

Azerbaycan'ın Yeri, Sınırları ve Özellikleri

□ Azerbaycan Asya kıtasının batısında, Kafkas Dağları'nın güneydoğu kesiminin güney yamaçları önünde yer almaktadır.

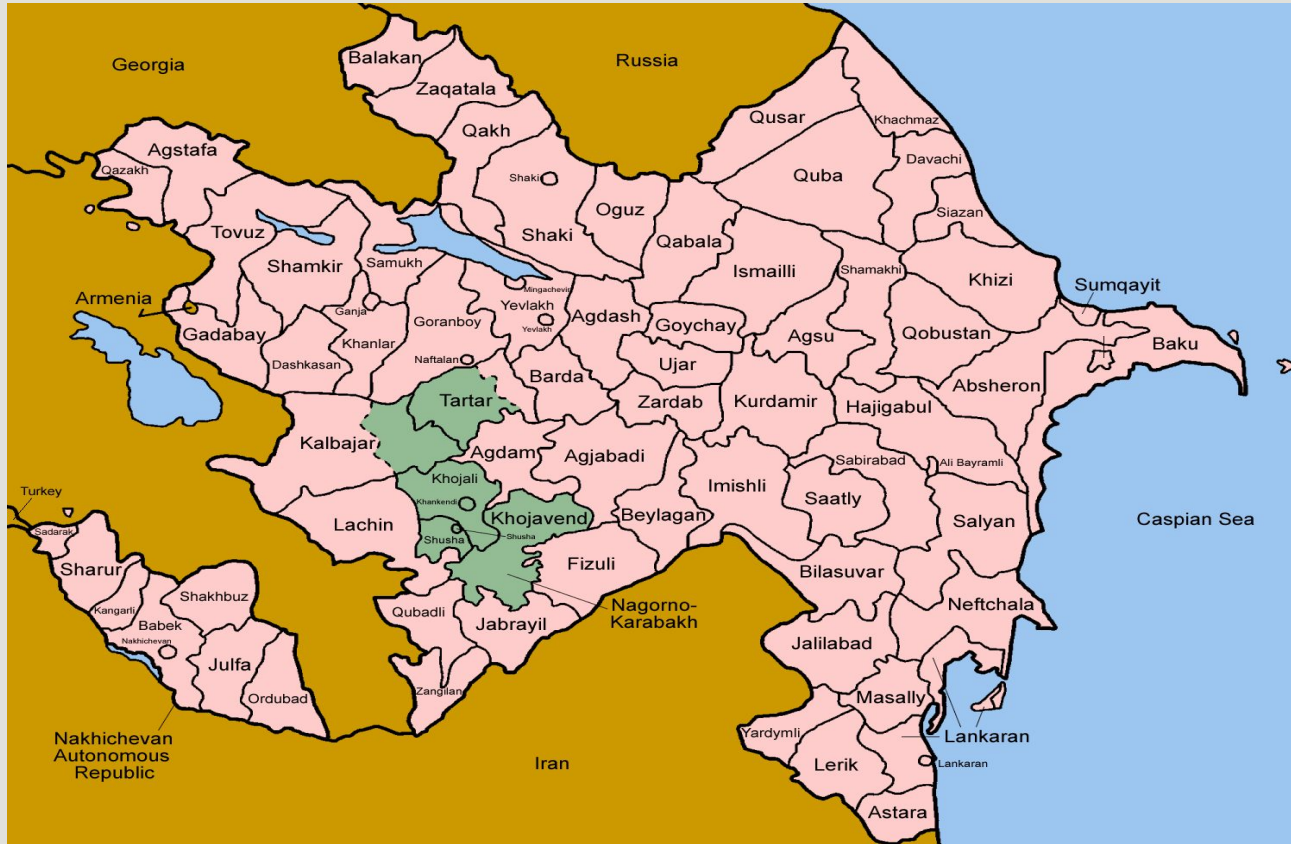
□ Kuzeyinde Dağıstan Özerk Cumhuriyeti, kuzeybatısında Gürcistan, batısında Ermenistan, güneyinde ise İran Azerbaycanı bulunur.

□ Doğu sınırını tamamıyla Hazar Denizi oluşturmaktadır.

□ Azerbaycan'a bağlı Nahçıvan Özerk Bölgesi ise, batıda Türkiye sınırlıdır.

Ülkenin yüzölçümü 86.600 km²'dir. Nahçıvan bölgesinin 5.500 km², Dağlık Karabağ'ın ise 4.400km² kadardır. Toplam sınır uzunluğu 2013 km'dir.

Yükselti basamakları	Payları(%)
-28-0 m	18.0
0-200 m	24.0
200-500 m	15.5
500-1000 m	15.5
1000-1500 m	12.0
1500-2000 m	7.5
2000-2500 m	4.0
2500 m'den yüksek	3.5

Azerbaycan'ın Doğal Şartları

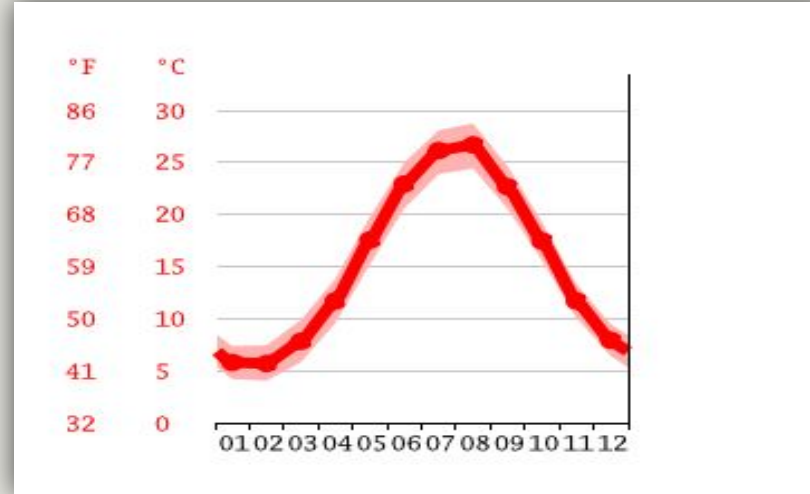
□ Yeryüzü Şekilleri

- Azerbaycan'ın ortalama yükseltisi 384 metre kadardır. Ülkenin en yüksek noktası 4485 metre, en alçak noktası ise 28 metredir.
- En yüksek noktası 4485 metre ile Bazardüzü Dağı, en alçak noktaları ise Hazar Denizi kıyısı, ülkenin güneybatısında bulunan Şah dağı, Murat dağı, Zengezur dağları ve Karabağ platosudur.

□ İklim Özellikleri

- Azerbaycan'ın doğu ve orta bölümlerinde subtropikal(savan) iklim şartları görülür.
- Bu iklim tipinin görüldüğü ülkenin doğu ve orta bölümlerinde kışlar ılık ve yağışlı, yazlar sıcak ve kurak geçer. Yıllık ortalama sıcaklık 14-16°C dolayındadır. Soğuk iklime sahip dağlık alanlar dışında, geri kalan kesimler ılıman bir iklime sahiptir.

- En soğuk ayın sıcaklığı 4°C ile Ocak ayı, en sıcak ayın sıcaklığı ise 26 derece ile Temmuz ayıdır.

Azerbaycan'da kıyı kuşağından dağlık alanlara doğru karasallık artar. Buna bağılı olarak, ülke genelinde dört ayrı sıcaklık rejimi tipi ayırt edilebilmektedir:

- Birinci tip, Hazar Denizi kıyıları ile Kura-Aras nehirlerinin suladığı düzlük alanlarda görülür. Bu tipte yıllık sıcaklık farkı 21°C ile 26°C arasında değişir.
- İkinci tip, Kafkas Dağları'nın eteklerinde hâkimdir. Kış ortalamalarının 0°C ile -3°C arasında olduğu bu rejimde, yıllık sıcaklık farkı 20-23°C kadardır.
- Üçüncü tip ise Nahçıvan çevresinde hüküm sürer; bu bölgede karasallık iyice artar ve en sıcak ve en soğuk aylar arasındaki fark 30°C'yi bulur.
- Kafkas Dağları'nın 1.500 m'nin üzerinde kalan kısımlarında dördüncü rejim tipi seçilir ki yıllık sıcaklık farkları Nahçıvan'da olduğu kadar yüksek olmayıp 20°C dolayında olmasına rağmen, bu kez kış ortalamaları -6°C'nin altında seyretmektedir.

Bakü İstasyonuna Ait İklim Verileri (1972-1990)

Aylar	Sıcaklık °C		Yağış (mm)	Yağışlı Gün Sayısı
	Günlük Minimum	Günlük Maksimum		
Ocak	2,1	6,6	21	6
Şubat	2,0	6,3	20	6
Mart	4,2	9,8	21	5
Nisan	9,4	16,4	18	4
Mayıs	14,9	22,1	18	3
Haziran	19,7	27,3	8	2
Temmuz	22,2	30,6	2	1
Ağustos	22,9	29,7	6	2
Eylül	19,4	25,6	15	2
Ekim	13,6	19,6	25	6
Kasım	8,8	13,5	30	6
Aralık	4,8	9,7	26	6
Yıllık	12	18,1	210	49

- Yağış miktarları orta ve doğu kesimde, 200-250 mm kadardır. Kuzeybatıda ise nemli subtropikal iklimden dolayı 1000mm'yi aşar.
- Yağışlar daha çok kış mevsiminde düşer.

□ Akarsu ve Gölleri

□ Ülkenin en önemli nehirleri Kura ve Aras nehridir. Kura nehri, Azerbaycan'ın olduğu gibi, tüm Kafkasya bölgesinin en büyük akarsuyudur. Nehrin toplam uzunluğu 1515 kmdir. Kura nehrinin 200 km'si Türkiye, 900km'si Azerbaycan toprakları içinde kalır.

□ Nehir üzerinde 1955 yılında tamamlanan Mingçaur Barajı yer alır. Hem elektrik hem de sulama amacıyla inşa edilen baraj gölünün yüzölçümü, 620 km²'yi bulur.

- Avrupa ve Asya kıtaları arasında dünyanın en büyük iç denizi Hazar Denizidir. Kuzey-güney istikametindeki uzunluğu 1.200 km, doğu-batı doğrultusunda genişliği de 300 km'dir.
- Hazar Denizi'ne dökülen başlıca nehirler arasında; kuzeyde Volga, Ural ve Emba, doğuda Etek, batıda Kuma, Terek, Sulak, güneyde ise Kızılören Irmağı'nın Gılan ve Sefidrüd kolları bulunmaktadır.

□ Öte yandan ülkede 250 kadar küçük göl vardır. Bunlar arasında Hacıkabul, Sarısu, Candargöl, Acınohur, Büyük Şor, Göygöl önemli sayılabilir.

□ Toprak ve Bitki Örtüsü Özellikleri

- Ülkede topoğrafik yapının çok çeşitli olması, farklı iklim ve toprak tiplerinin görülmesi bitki örtüsü özelliklerine de yansımaktadır.
- Bitki türleri yükselti kuşaklarına göre değişir. Nehir tabanlarında ve Hazar Denizi kıyılarında tuzcul ve bataklık bitkileri yetişir. İç kısımlarda, özellikle Kura oluğunda step formasyonu hâkimdir; ancak yağışın 200 mm'nin altında olduğu kesimlerde step kuraklaşır ve cılızlaşır.
- Genellikle ormanlarla kaplı olan dağlık alanlarda, 500-600 m'lere kadar kolşik flora(endemik bitki türü) görülür. Bunun üzerinde 1.200 m yüksekliğe kadar kayın, kestane, ıhlamur, gürgen gibi yapraklarını döken tipler, 1.200 m'den itibaren de iğne yapraklı ormanlar (Kafkas çamı) yer alır. Ülkedeki dağlık alanlarda meşe, kayın ve çam diğer ağaç türlerine göre çok daha fazladır. Ormanın üst sınırı Talış Dağları'nda 2.300-2.800 m'ye çıkarken, Kafkas Dağları'nın güney yamaçlarında 2.600-2.800 m'ye kadar ulaşır. Bu seviyelerden sonra da Alpin çayırlara geçilir.

□Doğal Afetler

- Azerbaycan'da doğal afetler bakımından kuraklıklar, depremler ve seller dikkat çeker.
- 1995-2003 yılları arasında meydana gelen doğal afetlerden dolayı 60 kişi hayatını kaybetmiştir. Ancak 2,5 milyona yakın kişi afetlerden etkilenmiştir.
- Doğal afetlerde insanların %55'i depremlerden, %27'si sellerden, %18'i aşırı yağışlardan hayatını kaybetmiştir.
- Ekonomik bakımdan 1995-2003 yılları arasında 100 milyon dolar ile en yüksek zarar olmuştur.

□ Azərbaycan'ın Tarihseel Gelişimi

- Milattan sonraki ilk dönemlerde türkleşme süreci başlamıştır.
- 6. ve 8. yüzyıllarda türkleşme süreci hızlanmaya başlamıştır sebebi ise bazı Türk aşiretlerinin Azerbaycan'a yerleşmeye başlamalarıdır.
- 11. yüzyılda başlayan uzun süreli Selçuklu akınları ise türkleşme sürecine yardımcı olmuş ve bu süreç tamamlanmıştır
- Ülkenin adı «Atropatena Devleti»nden gelir ve «Ateş ülkesi» anlamına gelmektedir.

□ 16. yüzyılda Osmanlı Devleti tarafından kuzey Azerbaycan fethedildi ve Bakü beylerbeyliği kuruldu. Burası uzun süre Osmanlı Devleti kontrolünde kalmıştır.

□ 19. yüzyılda Rusya ve İran arasında Türkmençayı antlaşması imzalanıyor ve Kuzey Azerbaycan Rusya'ya, Güney Azerbaycan ise İran'a verilmiştir.

□ 1918'de bağımsız olarak kuruluyor ancak 2 yıl sürüyor çünkü kızılordu tarafından işgale uğruyorlar.

□ Toprakları Transkafkasya sosyalist federe cumhuriyetine katılıyor.

□ 1936'da Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kuruluyor.

□ Sovyet yönetimi altındayken soykırıma uğradılar. Bu soykırım sonucunda 1.250.000 kişi katledildi. Bir kısmının da ellerinden toprakları zorla alınarak Ermenistan'a verilmiştir.

□ 18 ekim 1991 tarihinde son kez bağımsızlık ilan edildi.

□ 1918 tarihinde kullandıkları bayrağı tekrar kullanmayı kabul ettiler.

- Azərbaycan bayrağının üzerindeki renk ve sembollerin anlamları bulunmaktadır.

□ Azerbaycan'ın Nüfusu

- Azerbaycan'ın toprakları kuzey ve güney olarak 2'ye bölünmüştür.
- Güney Azerbaycan İran sınırı içinde yer alıyor ve iki il teşkilatı olarak bölünmüştür.
  - Batı'nın başkenti Urmiye'dir ve 2 milyon civarı nüfusu vardır.
  - Doğu'nun ise başkenti Tebriz'dir ve nüfusu 4.2 milyon kadardır.

□ Kuzey Azerbaycan Bağımsız Devletler Topluluğu içinde, bir cumhuriyettir. 9.961.396 kişilik bir nüfusa sahiptir.

□ Azerilerin yaşadıkları alanın 184 bin Km²'dir ve bu topraklarda 13.5 milyon insan yaşamaktadır.

Tablo 26. Azerbaycan'da Topam, Kır ve Şehir Nüfusları Dağılımı

Yıllar	Toplam	Nüfus		Oranı	
		Şehir	Kırsal	Şehir	Kır
	1000			%	
1913*	2339.2	555.9	1783.3	24	76
1926*	2313.7	649.5	1664.2	28	72
1939	3205.2	1156.8	2048.4	36	64
1959	3697.7	1767.3	1930.4	48	52
1960	3815.7	1835.2	1980.5	50	50
1965	4509.5	2238.8	2270.7	50	50
1970	5117.1	2564.6	2552.5	50	50
1971	5227.0	2632.3	2594.7	50	50
1972	5338.9	2706.9	2632.0	51	49
1973	5444.0	2777.0	2667.0	51	49
1974	5543.8	2854.1	2689.7	51	49
1975	5644.4	2921.3	2723.1	52	48
1976	5733.7	2993.3	2740.4	52	48
1977	5828.3	3065.4	2762.9	53	47
1978	5924.0	3128.2	2795.8	53	47
1979	6028.3	3200.3	2828.0	53	47
1980	6114.3	3247.5	2866.8	53	47
1981	6206.7	3301.5	2905.2	53	47
1982	6308.8	3355.9	2952.9	53	47
1983	6406.3	3407.0	2999.3	53	47
1984	6513.3	3459.8	3053.5	53	47
1985	6622.4	3524.5	3097.9	53	47
1986	6717.9	3588.0	3129.9	53	47
1987	6822.7	3651.3	3171.4	53	47
1988	6928.0	3722.6	3205.4	54	46
1989	7021.2	3805.9	3215.3	54	46

1990	7131.9	3847.3	3284.6	54	46
1991	7218.5	3858.3	3360.2	53	47
1992	7324.1	3884.4	3439.7	53	47
1993	7440.0	3928.5	3511.5	53	47
1994	7549.6	3970.9	3578.7	52	48
1995	7643.5	4005.6	3637.9	52	48
1996	7726.2	4034.5	3691.7	52	48
1997	7799.8	4057.8	3742.0	52	48
1998	7876.7	4082.5	3794.2	52	48
1999	7953.4	4064.3	3889.1	51	49
2000	8016.2	4086.4	3929.8	51	49
2001	8081.0	4107.5	3973.5	51	49
2002	8141.4	4130.1	4011.3	51	49
2003	8202.5	4154.3	4048.2	51	49
2004	8265.7	4254.3	4011.4	51	49
2005	8347.3	4298.3	4049.0	51	49
2006	8436.4	4356.6	4079.8	52	48
2007	8532.7	4397.6	4135.1	52	48
2008	8629.9	4464.8	4165.1	52	48
2009	8730.3	4519.5	4210.8	52	48

Ynak: The State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan

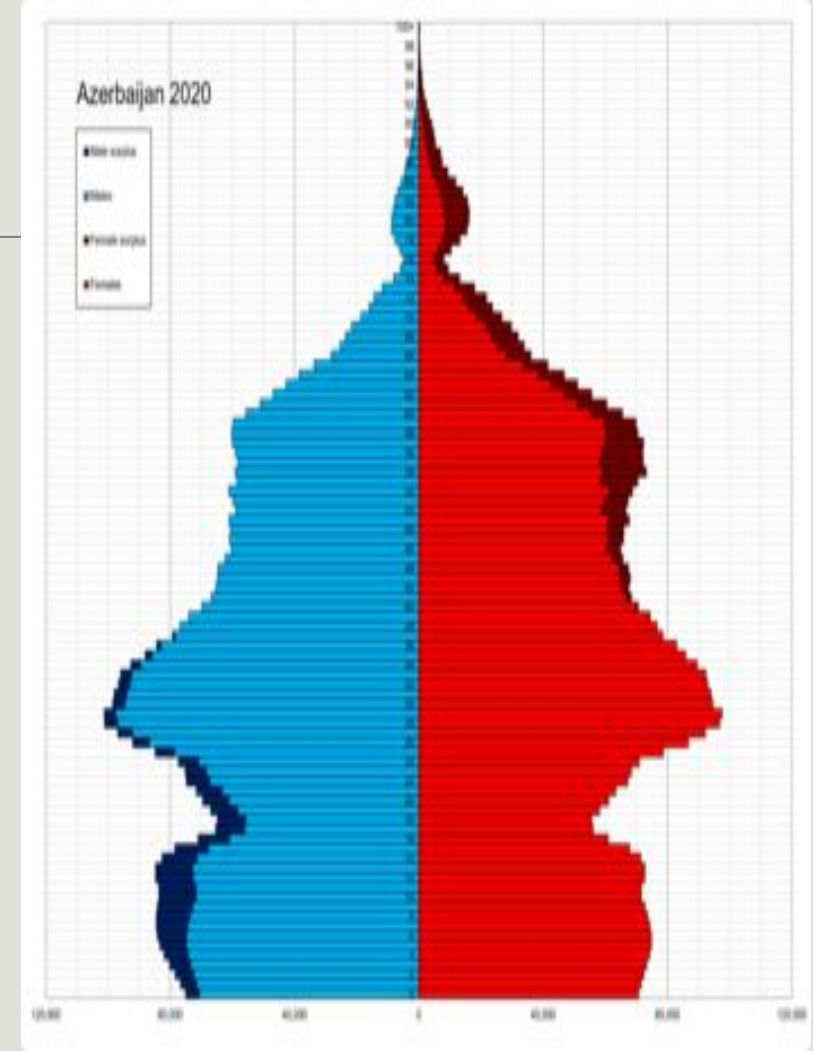
□ Kafkasya Azerbaycan Cumhuriyeti'nin istatistiklerine göre 1919'da 94.137 km²'lik bir alana ve 4.617.671 nüfusa sahiptirler ancak Sovyetler yüzölçümünü daraltılmıştır ve nüfusu da 2.314.571 olarak tespit edilip açıklamışlardır.

□ Azerbaycan'ın toplam nüfusunda her yıl artış yaşanmaktadır. Güncel nüfus 10.11 milyondur.

□ Nüfusun gelişme oranı 2010 verilerine göre %0.08'dir.

□ Ortalama ömür kadınlarda 71,7 yıl ile daha fazladır, erkeklerde ise 62,9 yıldır.

□ Kadın nüfus oranı 50,84, erkek nüfus oranı ise 49,16'dır. Erkek nüfusun az olmasının sebebi Ermenistan ile yapmış oldukları savaştır.

Nüfusun yaş yapısı:

□ Nüfusun,

%23,4 14 yaş ve altı

%70 15-64 yaş arası

%6,6 65 yaş ve üstü oluşturmaktadır.

Tablo 29. Azerbaycan'da Nüfusun Yaş Yapısı (Bin Kişi)

	200	200	200	200	200	200	200	200	200
0-4	614.	577.	562.	565.	582.	609.	649.	692.	731.
5-9	865.	829.	773.	709.	655.	615.	578.	563.	568.
10-	936.	936.	936.	924.	908.	871.	834.	778.	713.
15-	818.	853.	881.	906.	925.	942.	942.	942.	930.
20-	687.	707.	734.	759.	793.	823.	857.	886.	911.
25-	613.	623.	629.	648.	666.	689.	709.	736.	762.
30-	668.	654.	650.	629.	625.	614.	624.	630.	649.
35-	698.	695.	683.	682.	672.	669.	655.	651.	630.
40-	625.	656.	684.	697.	704.	697.	694.	682.	681.
45-	398.	437.	472.	528.	568.	620.	652.	679.	692.
50-	269.	295.	321.	335.	366.	390.	429.	464.	519.
55-	153.	149.	159.	191.	219.	258.	284.	309.	323.
60-	281.	260.	237.	198.	171.	144.	139.	149.	179.
65-	207.	229.	235.	251.	251.	251.	232.	213.	177.
70 ve	275.	284.	305.	318.	335.	355.	380.	400.	423.
Nüfu	492	507	520	536	550	565	579	592	604

Kaynak; The State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan,
<http://www.azstat.org/MESearch/details>

□ Nüfusun etnik durumu ise, %90.6'sını Azeri Türkleri oluşturuyor. Bir kısmını Lezgiler, Ermeniler, Ruslar ve geriye kalan kısmı da diğer milletler oluşturuyor.

□ Halkın %87'si Müslümandır. Bir kısmı da dinsiz veya diğer dinlere mensuptur.

□ 1989 yılı itibariyle 25 yaş ve üzeri nüfusun %10'undan fazla yükseköğrenim mezunu vardır. %58'lik bir kısımda ortaöğrenim görmüştür. Ülke harcamalarının %2.1'ini eğitim harcamaları oluşturmaktadır.

Tablo 30. Azerbaycan'da Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

	2004	2005	2006	2007	2008
Okul Sayısı	4544	4550	4529	4555	4550
Öğrenci	1631567	1583628	1534580	1487477	1428859
Öğretmen	169417	171630	175282	176176	174233

Kaynak: The State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan ,

Yerleşme Özellikleri

- ❖ Nüfusun çoğunluğu Kura oluşu etrafında toplanmıştır.
- ❖ Azerbaycan'ın kent-kır nüfus oranının değişimi zaman ile kent yararına gerçekleşmiştir.

Kura Nehri

Kent oranının yıllar içerisinde artışı

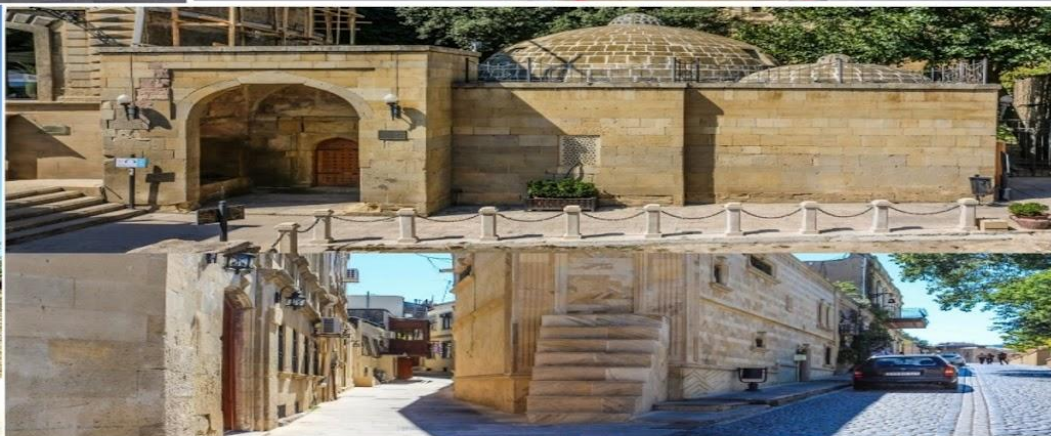
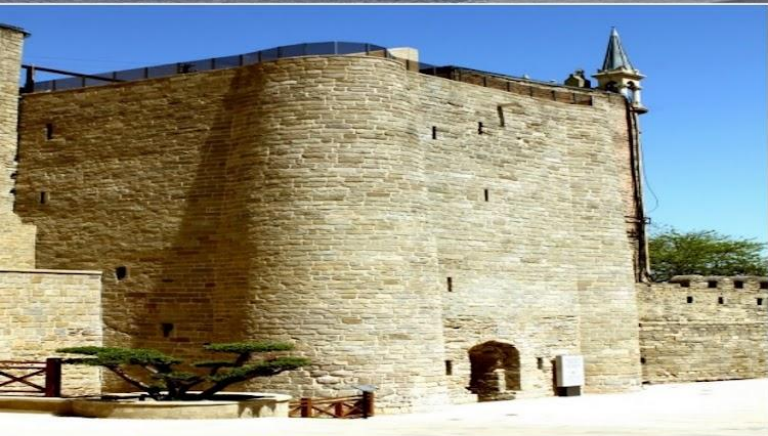

- 1860'da %22,
  - 1926'da %28,
  - 1939'da %36,
  - 1959'da %48,
  - 1970'de %50,
  - 1989'da %53,
  - 1991'de %54,
  - 2008'de %52 şeklinde gösterilebilir.
- ❖ Sovyet rejiminin küçük nüfuslu yerleşkeleri birleştirmesi de bu oranın oynamasında etki göstermiştir.
- ❖ 2008 yılında kent-kırsal kesim oranları %52'ye, %48'dir.

Bakü

-
- ❖ Azerbaycan Türk Cumhuriyetinin başkenti Bakü'dür.
  - ❖ Bakü, Farsçada "üzerinde dağ rüzgarları esen" anlamına gelen "Bad Kube" deyiminin değiştirilerek kullanılmış halidir.
  - ❖ Bakü ismi ilk olarak M.S. 9.YY'da kullanılmış olduğu görülse dahi, şehrin etrafında bulunan arkeolojik çalışmalar şehrin temelini aslen M.Ö. 2.YY'a kadar dayandığı görülmüştür.
  - ❖ Şehir Hazar Denizinin batı kıyısında bulunan Apşeron Yarımadasının güneyinde yer alan Bakü Körfezinin oluşturduğu geniş bir kıyı yayının üzerinde gelişmiştir.
  - ❖ Şehrin ilk çekirdeğini İç Şehir ismi verilen kısımdan oluşmaktadır. İç Şehrin etrafı surlarla kaplıdır. Mimari olarak içerisinde barındırdığı yapıların belirli bir kısmı halen durmaktadır. Dar sokaklarıyla dikkat çeker. Koruma altına alınan İç Şehir' de 42 adet han, kervansaray, cami, saray külliyesi gibi tarihi eserler bulunur.
  - ❖ Bakü Limanı güçlü kuzey rüzgarlarına karşı korunmuş ve Hazar Denizi etrafında en korunaklı limandır.

- ❖ Limanın karşısında Bakü Takımadaları yer alır.
- ❖ Bakü şehrinin nüfusu 2005’de 1,132,800 kişi iken 2007’ yılında ise 1,917,000 kişiyi bulmuştur.
- ❖ Diğer önemli şehirleri;

-
- Gence (309,700)
  - Sumgait (299,700)
  - Mingeçaur (95,800)
  - Ali Bayramlı (68,700)
  - Şeki (57,000)
  - Yevlah (38,000)
  - Lenkoran (42.000)
  - Ağdam (25,300)
  - Guba(24.000)
  - Şemahi(21,000)
  - Nahçıvan (60,000)

Gence

- ❖ Azerbaycanın ikinci büyük şehri Gence şehridir
- ❑ Rusya'nın işgalinden sonra ismi birkaç kez değişmiştir: Öncesinde Yelizabetpol,
- ❑ Sovyet Rusya'ya sebebiyet veren Ekim devrimi sonrası Gence,
- ❑ Sovyet rejiminin kökleşmesi ardından Kiravobad
- ❑ 1990'da yapılan düzenleme ile tekrardan Gence olmuştur.
- ❖ 2007'de nüfusu 309,700 olmakla beraber gıda, giyim, makine fabrikalarının yanı sıra kültürel öğeler bakımından da zengindir.

Nizami Gencevi anıt mezarı

Sumgait

- ❖ Bakü şehrine 35 km uzaklıkta olan Sumgait nehrinin denize döküldüğü yerde kurulan şehir, 1949'a kadar küçük bir kasabaydı.
- ❖ Apşeron'dan gelen petrol ve metalürji sanayi merkezi olarak gelişmesini sağlamıştır. Petrokimya endüstrisinin yanı sıra alüminyum, çelik, çelik borular, sentetik kauçuk, gübre, deterjan gibi ürünler üretilen fabrikalar kurularak bölgenin önemli sanayi bölgesi haline getirilmiştir. Rusların bağımsızlık sonrası şehri terk etmeleri sonrası kalifiye eleman sıkıntısı yaşanmıştır.
- ❖ Toplamda üçüncü büyük şehir olmasının yanı sıra Sumgait şehri Bakü'den sonra ikinci büyük sanayi şehridir.

Azerbaycan'ın Ekonomik Özellikleri

- ❖ Azerbaycan'ın topraklarının %20,6'si ekilebilir alanlar, % 2,6'sı daimi ekili alanlar, %76,7'si diğer alanlardır. Sulanan arazi miktarı ise 14.550 km²'yi bulur
- ❖ 2009'da Azerbaycan'ın gayri safi milli geliri 86 milyar dolardır.
- ❖ Kişi başına düşen safi milli gelir ise 10.400 dolardır.

-
- ❖ Gerçek büyüme oranı %9,3 kadardır.
  - ❖ 2005 yılında dış borç 1,67 milyar dolarken
  - ❖ 2006'da 2 milyar dolar,
  - ❖ 2007 yılında 2,9 milyar dolar,
  - ❖ 2008 yılında 2,6 milyar dolar olup, dış borcu gayri safi milli gelirin %8,2'sini oluşturmaktadır.
  - ❖ Yılda enflasyon oranı %1,5'tur.
  - ❖ Yıllık 12,1 milyar gelir, 12,3 milyar gider vardır.

Tablo 31. Azerbaycan'ın Başlıca Ekonomik Göstergeleri

	2005	2006	2007	2008	2009
GSMH-Satın Alma Gücü (Milyar Dolar)	37,03	59,71	71,04	78,71	86,03
GSMH – Gerçek Büyüme Oranı (%)	19,7	34,5	25	10,8	9,3
GSMH-Kişi Başına (Dolar)	4,700	7,500	8,700	9,600	10,400
İşsizlik Oranı (%)	1,2	1,2	1	7	6
Dış Borç (GSMH'nin %'si)	13,9	10,4	6,7	4,1	4,6
Enflasyon Oranı (%)	12	8	16,7	20,8	1,5
Bütçe Gelir (milyar dolar)	3,18	6,00	6,75	14,51	12,18
Bütçe Gider (milyar dolar)	2,98	5,80	8,57	15,66	12,36

Kaynak: Cia, gov. The World Factbook 2006-2010.

-
- ❖ Gayri safi milli gelirin sektörel dağılımı;
  - ❖ Tarım % 5,8 , Sanayi % 60,5, Hizmetler % 33,7' dir.
  - ❖ 2008 yılında 4,3 milyon olan iş gücünün sektörel dağılımı ise;
  - ❖ Tarım %38,3, Sanayi %12,1 ve Hizmetler %49,6' dır.
  - ❖ 2009 yılında işsizlik oranı %6' dır.
  - ❖ Nüfusun yoksulluk sınırı altında yaşayanlar oranı %11' dir.
  - ❖ Sanayi gelişme oranı ise %8,6' dır.

□ Tarım Ve Hayvancılık

- Azerbaycan toplam yüz ölçümünün %16,9'unu ekili alanlar %3,4'ünü dikili alanlar %26'sını çayır ve meralar, %11,4'ünü ormanlar, %42'sini ise tarım dışı alanlar oluşturmaktadır.
- Tarımda özel mülkiyete dayalı üretim yapısına geçilmektedir, Özelleştirme kapsamında plana devlet emlakının %94'ü halka verilmiştir.
- Ekili alanların yaklaşık %73'ü tahıl ve yem bitkilerine ayrılmıştır. Toplam tarım üretiminin yaklaşık %75'ini buğday oluşturur.

- Ülkede özellikle 3038 ve yubiley isimli pamuk çeşitleri ekilmektedir. Kura ve Aras nehirlerinin teşkil ettiği Şirvan Ve Taliş ovalarından pamuk ekimi önemlidir.
- Sanayi bitkileri arasında 2. sırayı tütün alır. Ekim alanı %5i kapsar.
- Azerbaycan'da mevcut dikili alanların yaklaşık %49'unu bağlar teşkil eder. Kura Vadisi boyunca Şemaki, Alçay, Gölçay, Gence yörelerinde üzüm bağları ve şarap fabrikaları vardır.
- Hazar Denizi'nde avlanan Mersin balığının yumurtası dünyaca ünlüdür. Özellikle havyar üretiminin %80'ini karşılar.

Mersin balığı

Tablo 33. Azerbaycan'da Başlıca Tarım Ürünlerinin Üretimi (Bin ton)

Yıllar	Tahıl	Pamuk	Tütün	Patates	Sebze	Karpuz ve kavun	Şeker pancarı	Ay çekirdeği
1985	1297.9	787.8	60.0	219.7	872.2	48.6	-	-
1990	1413.6	542.9	52.9	185.2	856.2	67.5	-	0.6
1995	921.4	274.1	11.7	155.5	424.1	41.9	28.1	0.7
1996	1018.3	274.4	11.2	214.6	570.0	52.1	46.1	0.6
1997	1127.1	124.6	15.1	223.4	495.4	57.1	33.7	1.1
1998	950.3	112.9	14.6	312.5	502.3	78.8	41.4	1.0
1999	1098.3	96.8	8.6	394.1	670.8	206.3	42.2	2.3
2000	1540.2	91.5	17.3	469.0	780.8	261.0	46.7	3.7
2001	2016.1	83.6	12.7	605.8	916.4	290.9	41.3	5.1
2002	2195.9	80.4	3.3	694.9	974.6	330.3	115.8	10.8
2003	2057.8	99.6	4.7	769.0	1046.3	356.7	128.9	18.3
2004	2158.2	135.7	6.5	930.4	1076.2	355.3	56.8	14.3
2005	2126.7	196.6	7.1	1083.1	1127.3	363.8	36.6	16.1
2006	2078.9	130.1	4.8	999.3	1186.4	362.1	167.2	15.9

Tablo 34. Azerbaycan'da Canlı hayvan sayısı (Bin Baş)

YILLAR	SİĞİR VE BUFFALO	KOYUN	KEÇİ	TOPLAM	DOMUZ	KÜMES HAYVANI	AT	EŞEK
1986	2025.6	5415.6	179.5	5595.1	224.3	30010.6	44.4	33.1
1991	1831.6	5224.1	194.6	5418.7	156.7	29050.8	36.9	29.9
1996	1681.7	4434.3	210.1	4644.4	30.4	13333.4	43.1	24.8
1997	1779.9	4648.2	273.8	4922.0	23.4	12030.7	48.6	28.3
1998	1843.5	4896.1	370.9	5267.0	21.0	13234.0	53.0	31.1
1999	1913.2	5102.8	409.1	5511.9	26.1	13873.7	55.8	32.8
2000	1961.4	5279.6	494.2	5773.8	19.7	14711.1	60.9	35.6
2001	2021.6	5553.1	532.6	6085.7	18.6	14740.5	63.7	37.7
2002	2097.9	6002.9	556.0	6558.9	16.9	15351.2	65.6	39.1
2003	2178.6	6392.4	594.0	6986.4	19.8	17137.5	67.7	40.2
2004	2241.8	6676.0	604.1	7280.1	20.4	17545.0	68.8	42.2
2005	2315.8	6887.4	601.4	7488.8	22.9	18253.3	71.0	44.5
2006	2380.0	7105.3	593.4	7698.7	22.9	19036.0	69.4	45.4
2007	2445.0	7290.6	577.8	7868.4	21.3	18760.6	69.9	46.3
2008	2511.8	7523.0	586.7	8109.7	18.7	20754.0	71.9	47.2
2009	2569.6	7685.3	590.9	8276.2	10.3	22352.9	73.9	46.4

Tablo 36. Azerbaycan'da Doğal ve Çiftliklerde Yakalanan Balık Miktarı (bin Ton)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Mersin Balığı	15050	12030	14100	16953	16034	9691	12458
Alabalık	72	73	78	113	95	118	174
Sazan	455206	434721	429080	427500	425840	430160	403880
Çiftliklerdeki Balıklar	9418	9100	7300	5830	5700	5750	5800
Toplam	479746	455924	450558	450396	447669	445719	422312

□ Enerji Kaynakları ve Madenler

□ Ülkenin 7 milyar varil petrol rezervi bulunmaktadır.

□ Modern anlamda petrol işletmeciliği 1872'de başlatılmıştır.

□ 20.yüzyılın başlarında Bakü petrol bölgesi dünyanın en zengin petrol kaynaklarını oluşturuyordu.

□ Bugün ülke petrolünün 2/3'ü denizden çıkarılmaktadır. Mevcut rezervlerin %48'si Hazar Denizinde, %35'i Kura-Aras oluşunda, %11'i Apşeran yarımadasında ve %7'si Siyezan-Guba bölgesinde yer almaktadır.

□ Azerbaycan'ın mevcut 1.2 trilyon m³ doğal gaz rezervi vardır. Bu rezervlerin %21'i karada, %8'i denizdedir. Mevcut rezervlerin %40'ı Hazar Denizi'nde %33'ü Kur-Aras oluşunda, %11'i Apşeran yarımadasında, %5'i Şekizakatalan, %4'ü ise Siyezan-Guba arasındadır.

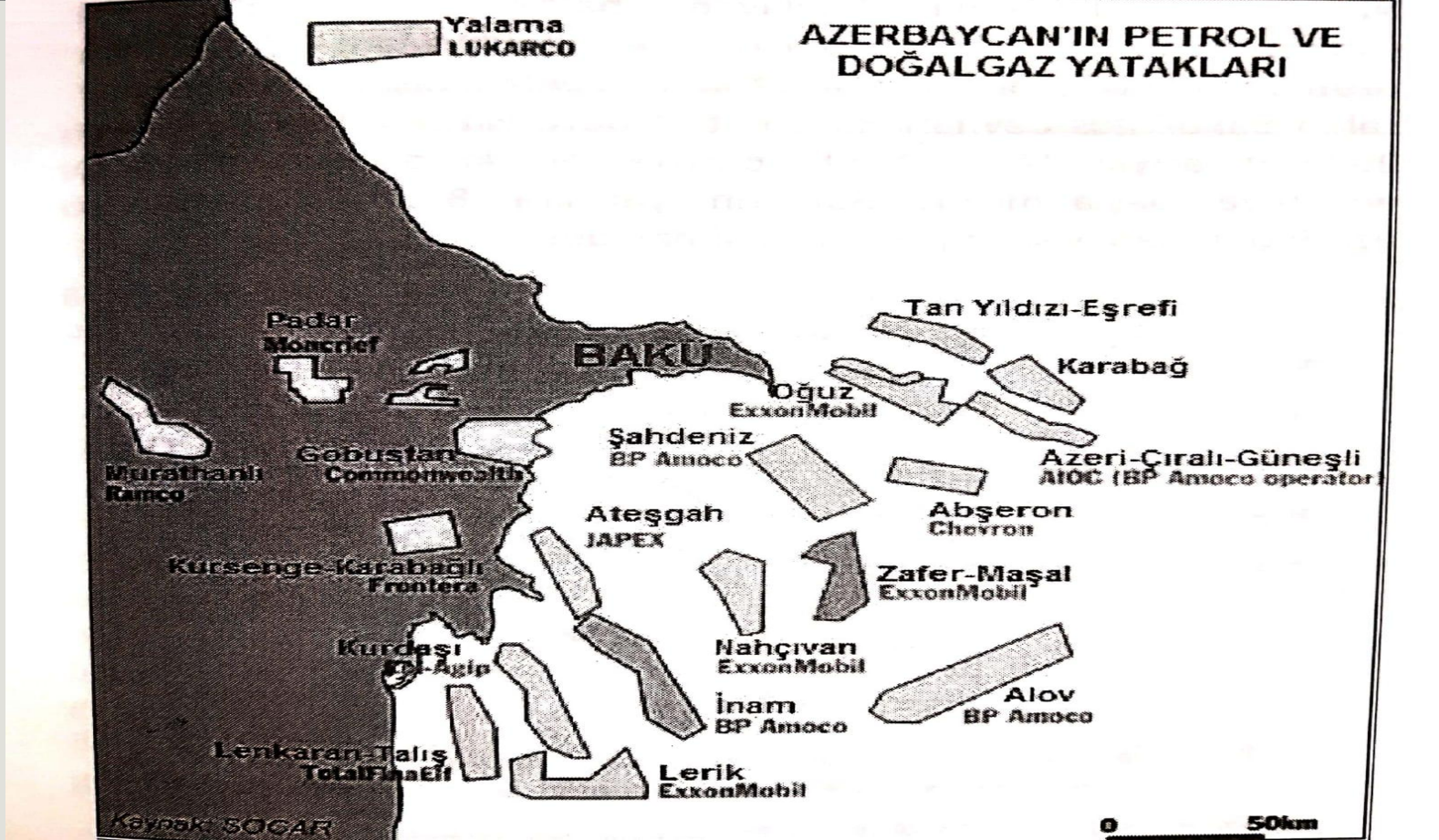
□ Azerbaycan petrolünün %70'ini ihraç etmektedir. Azeri petrolü üç boru hattı üzerinden ihraç edilmektedir.

Tablo 37. Azerbaycan'da Enerji üretimi (Milyon ton)

ÜRÜN	1995	1996	1997	1998	1999	2008
Toplam Petrol Üretimi	9.2	9.1	9.1	11.4	13.8	44,7
Toplam Petrol Üretimi (Bin varil/gün)	184.5	182.5	182.5	229.0	276.8	1040,0
Gaz üretimi (milyar metreküp)	6.6	6.3	6.0	5.6	6.0	23
Rafine edilmiş petrol	8.9	8.7	8.6	8.3	7.9	
Mazot	2.2	2.1	2.1	2.0	1.9	
Benzin	1.0	1.0	1.1	0.6	0.4	
Fueloil	4.4	4.0	3.8	4.0	3.9	
Yağ	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	

□ Azerbaycan madenler bakımından çok zengin bir ülkedir. Özellikle küçük Kafkaslar bölgesi önemli metal madenleri yataklarına sahiptir. Bu sebepten dolayı küçük Kafkaslar bölgesine Azerbaycan Uralı denmektedir.

□ Sanayi

- Azerbaycan'da sanayi faaliyetleri, giderek gelişmektedir. Tarıma dayalı hafif sanayinin yanında, son yıllarda ağır sanayiye de önem verilmiştir. Petrol ve doğal gaz sanayisi gelişmiş ve makine yapımı da önem kazanmıştır.
- Bakü çevresinde; petrokimya sanayi yanında, çelik, alüminyum, gemi inşa, lastik sanayi de gelişmiştir. Bugün Bakü çevresinde, petrol ürünlerini işleyen 20 kadar fabrika bulunmaktadır.

□ Turizm

- Bakü ve çevresi, siyasi, ekonomik ve kültürel merkez konumundadır. aynı zamanda çok kozmopolitik bir şehirdir.
- Zengin bir kültürel mirasa ve doğal güzelliklere sahip olan Azerbaycan'a gelen turist sayısı her geçen yıl artmaktadır. Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi verilerine göre 1995 yılında ülkeyi 93 bin yabancı ülke vatandaşı ziyaret etmişken bu sayı 2005'te 66 milyona yükselmiştir.
- Ülkeye, 2006 yılı içinde turizm amacıyla 739.583 kişi gelmiş, ülkeden turizm amacıyla 1.829.765 kişi gitmiştir. Turistlerden gelen döviz miktarı ise 554,7 milyon dolar civarındadır. 2007 yılında ise bu alanda önemli bir gelişme yaşanmış ve gelen turist sayısı 1.332.701'e çıkarken, turizm gelirleri 758,5 milyon dolara yükselmiştir.

□ İletişim ve Teknoloji

- Azerbaycan telekomünikasyon sektöründe, hükümete ait Aztelekom'un hâkimiyeti söz konusudur. İkinci olarak AzEuroTel operatörü, 1999 yılında hizmet vermeye başlamıştır.
- Azerbaycan, sabit hat abone sayısı 2008'de 1,3 milyondan, 2009'da ise 1,4 milyona ulaşmıştır. Mobil telefon abone sayısı 2008'de 5,7 milyon iken, 2009 yılında 6,9 milyona varmıştır. Genişbant internet abone sayısı, 2008'de 410.000 olan abone sayısı, 2009'da 600.000'a varmıştır. İnternet kullananların sayısı 2006 yılında 829 bin iken, 2009'da 1,1 milyon, 2010 yılında 1,27 milyon kişi olmuştur.

□ Ulaşım

- Azerbaycan, Kavimler Göçü'nün tarihi geçit ve ticaret yolları üzerinde bulunur. Ancak bu özelliğini günümüzde pek fazla değerlendirememektedir. Çünkü doğusunda doğal bir engel olan Hazar Denizi, batısında ise bir dost olamayan ve ezeli düşmanı olan Ermenistan bulunmaktadır.
- Günümüz Azerbaycan'ında ulaşım, demiryolu taşımacılığına dayanır Kura Vadisini kat eden demiryolu; Bakû ve Tiflis'i Batum\ bağlar. Sumgait üzerinden kıyı boyunca uzanan demiryolu ise, Rusya ile bağlantıyı sağlar. Baku-Türkmenbaş (Krasnovodks) arasındaki Hazar Denizi üzerinden yapılan feribot hattı, Azerbaycanla diğer Orta Asya Türk ülkeleri arasındaki bağlantıyı kurar.

- 2009 yılı itibariyle, Azerbaycan karayolları ağı (nın topları) uzunluğu 59141 km'dir, ancak bunun yüzde 60'lık bir kısmı rehabilitasyona ihtiyaç duymaktadır. 29210 km'si kaplanmış, 29931 km'si kaplanmamış stabilize yollardır.
- Demiryollarının uzunluğu ise 2,918 km'dir. Ve bu demiryollarının tamamının hat genişliği 1520 m'dir ve 1278 km'si elektrikli.
- Ülkenin en büyük deniz limanı Bakü'dür. 89 gemisi bulunmakta ve bunlar Hazar Denizi'nde ulaşımı sağlamaktadır.
- Azerbaycan'da 5'i büyük, 34 havaalanı vardır. Bakü Haydar Aliyev Uluslararası Havaalanı ile Gence, Nahçıvan, Yevlah ve Zerdab havaalanlarıdır. Azerbaycan'dan 30 ülkeye doğrudan uçuş yapılmaktadır.

Tablo 38. Azerbaycan'da Ulaşım Hatları Uzunlukları.

	199	200	200	200	200	200	200	200	200	200
Demiry	330	326	308	312	306	298	297	296	209	291
Elektri		127	127	127	127	127	127	127	127	127
Metro	28.	28.	28.	28.	29.	29.	29.	29.	29.9	31.
Trolley	285	165	161	119	53.	48.	48.	0.2		
Tramv	46.	35.	32.	27	22					
Otoyol	294	205	207	212	213	215	215	218	218	218

□ Ticaret

- Azerbaycan'ın ticareti, Sovyetler Birliği dağılmadan önce merkezden yönlendirilmekteydi. Bağımsızlıktan sonra da ticari ilişkiler, Bağımsız Devletler Topluluğu ile devam etmiştir.
- B.D.T'nin ticaretteki payı, % 85'i bulur. Bu birlik içinde de en önemli payı, Türkmenistan, Rusya ve Ukrayna almaktadır. 994 yılı istatistiklerine göre; ülkenin dış ticaret hacmi, 778 milyar dolar ithalat, 636 milyon dolar ihracat olmak üzere, toplam 1.444 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıl ithalatının % 63'ini, İhracatının % 44'ünü BDT ülkeleriyle yapmıştır. Dış ticarete, Türkiye dördüncü sırada yerini almıştır.

- Azerbaycan'ın dış ticaretinde, İhracat fazlalığı vardır, 2005 yılı ise Azerbaycan'ın ihracatında büyük bir artış yaşandığı yıldır. Söz konusu yılda ihracat bir önceki yıla göre yüzde 20,3 oranında artarak 4.347 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 2006 yılında, 12,5 milyar dolar ihracata karşılık, 5,1 milyar dolar İthalâtı olmuştur. 2007 yılında Azerbaycan'ın ihracatı yüzde 4,9 oranında azalırken, ithalat artışı yüzde 8,4 olarak gerçekleşmiş, toplam dış ticaret hacminde ise % 1,1 oranında artış yaşanmıştır. 2008 yılında, özellikle ihracattaki önemli artışın dış ticaret hacmini %110 gibi ciddi bir artışa götürdüğü gözlemlenmiştir. İhracat rakamlarının 2007 yılıyla karşılaştırıldığında %150 oranında arttığı görülmektedir.
- 2009 yılında ise 13,1 milyar dolar ihracat, 5,4 milyar dolar ithalat olmuştur. Dış ticaret hacmi ise 18,6 milyar doları bulmuş ve 7,7 milyar dolarlık bir dış ticaret fazlalığı vardır.

Tablo 40. Azerbaycan'ın 1995-2009 yılları arasındaki dış ticareti (Milyon dolar).

	1995	1999	2002	2003	2005	2006	2007	2008	2009
İhracat	574.4	929.2	2167	2590	4347	12510	19400	47700	13160
İthalatı	667.7	1.035.6	1665	2626	4200	5176	6100	7200	5448
Hacmi	1.242.1	1.964.8	3832	5216	8547	17685	25500	54900	18608
Denge	-93.3	-106.4	502	-36	147	7334	13300	39778	7712

- İhracat mallarını; petrol ve gaz %90, makine, pamuk, gıda maddeleri oluşturur.
- 2008 yılı itibariyle, ihracat yaptığı ülkeler; İtalya %40,2, A.B.D % 12,6, İsrail % 7,6, Hindistan %5,1, Fransa %4,9'dur. İthalat yaptığı ülkeler ise; Rusya %18,8, Türkiye %11,2, Almanya %8,3, Ukrayna %7,9, Çin %6,7 Birleşik Krallık (İngiltere) %5,4, başlıcalarıdır.

□ Nahçıvan Bölgesi

- Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti, Azerbaycan Cumhuriyeti'ne bağlı, etrafı kara ile çevreli bir bölgedir.
- Azerbaycan ile kara bağlantısı bulunmamaktadır.
- Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti, kuzeyi ve doğusu Ermenistan ile güneyi ve batısı da İran topraklarıyla çevrilmiş olup, batısında yer alan Türkiye ile 13 km'lik bir sınırı vardır. Bu sınır bölgesi Türkiye tarafından "Dilucu" olarak adlandırılmaktadır.
- Türkiye ile Nahçıvan'ı birbirine bağlayan yol Dilucu'nda Aras Nehri üzerine inşa edilen **Hasret Köprüsünden** geçmektedir.
- Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Türk Cumhuriyetleri arasında Türkiye ile fiziki bağlantısı bulunan tek toprak parçasıdır.

NAHÇIVAN- AZERBAJYCAN KORİDORU

- Zengavur Koridoru Azerbaycan ile Nahçiva'ı birbirine bağlayan koridordur.

□ Dağlık Karabağ Bölgesi

- Azerbaycan toprakları içinde, Dağlık Karabağ Bölgesi vardır.
- Kura Ve Aras ırmakları ile gökçe nehirleri arasında kalan Özerk bir bölgedir.
- Bölgede, nüfusun etnik yapısı Ermeni ağırlıklıdır. Bu nedenle, bu bölgenin Ermenistan'a bağlanma talepleri vardır.
- Karabağ ismini ilk veren yine oğuzlar olmuştur.
- Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde; bölgenin dağlık ve ayrı bir iklime sahip olmasından olsa gerek, Karabağ Bölge'sine küçük Azerbaycan denilmektedir.
- Karabağ Vilayeti, yakın tarihe kadar, tamamen Türk nüfusunun yaşadığı Türk toprağı idi. 1810 yılında Karabağ vilayetinde 12.000 aile yaşamaktaydı bunun 9500'ü Türk 2500'ünü Ermeniler oluşturmaktaydı. Rusların sistemli bir şekilde bölgeye Ermenileri yerleştirmesi sonucunda 1897'de bölgede ermeni sayısı 19.000'e çıkarılmıştır. 1917'de ise bu rakamlar 317.000'ini Türkler, 243.000'ini Ermeniler oluşturmuştur.

□ Zengavur Bölgesi

- Azerbaycan Cumhuriyeti ile Nahçıcan bölgesi arasında kalan, kuzeyde Gökçegöl (Sevan) ile güneyde Aras Nehirleri arasında kalan topraklara Zengavur adı verilmektedir.
- Bölge yakın tarihe kadar tamamıyla Türk bölgesi idi. Ancak 1877-78 Türk-Rus Savaşı yıllarında ve daha sonraki yıllarda sistemli bir şekilde bölgeye ermeni nüfusunun yerleştirilmesi sonucunda, bölgenin nüfus yapısında büyük değişiklikler olmuştur.
- Zengavur Bölgesi 16. Yüzyılda Yavuz Sultan Selim döneminde fethedilmeye başlanmış ve Kanuni Sultan Süleyman döneminde bölge toprakları tamamen Osmanlıya katılmıştır.
- 1920 yılında Rus Kızıl Ordusu bölgeyi işgal etmiştir. 1923 yılında Dağlık Karabağ Özer bölgesi kurulurken, Zengavur Bölgesi tamamıyla Ermenistan'a bırakılmıştır. Bundan sonra Ermeni komitacılar iş başına geçmiş ve bölgede büyük bir Türk soykırımı gerçekleştirmiştir. Ve böylece Bölgede Türkiye'nin Türk Dünyası ile olan kara bağlantısı tamamıyla kesilmiştir. Böylelikle Rusya'nın tarihten gelen Türk Dünyasına yönelik en büyük yıkıcı girişimlerden biri yaşanmıştır.

□ Ermenistan- Azerbaycan savaşı ve sorunun çözümü

- Azerbaycan'ın dış politikada en önemli sorunu, Ermenistan'ın sürekli hak iddia ettiği Dağlık Karabağ bölgesinin aidiyet durumudur.
- Ermenistan, Sovyetler birliğinin dağılmasından sonra topraklarını genişletmek amacıyla Azerbaycan'a savaş açmış birçok bölgesini ele geçirmiştir. Rusya destekli ermeni saldırısı sonucu birçok can ve mal kaybı yaşanmıştır. Azerbaycan topraklarının %25'i ermeni işgali altındaki bölgelerdir.
- Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki sorunun çözümü oldukça zor görünmektedir. Çünkü Ermenistan işgal ettiği topraklardan geri çekilmedikçe kalıcı bir çözüm sağlanamayacaktır. Dağlık Karabağ Bölgesine açılacak bir Ermeni koridor 'una karşılık, Nahçıvan ile Azerbaycan arasında kalan Zengavur bölgesinin Azerbaycan'a verilerek, Ermenistan üzerinde bir "Azerbaycan koridoru" açılması en gerçekçi çözüm olacaktır.
- Açılacak bu koridor, Parçalanmış Türk Dünyası'nı karadan bağlayacak önemli bir "Türk Koridoru" haline gelecektir.

BAKÜ – CEYHAN BORU HATTI

- Bakü petroleri 1870'lerde işletmeye açıldı.
- Bakü'de ilk rafineriyi kuran, ilk boru hattını inşa edenler Robert ve Alfred Nobel kardeşlerdir.
- Ebulfez Elçibey yönetiminde batıya dönük bir siyaset izlenmeye başlanmış ve bu dönemde dünyanın bütün önemli petrol şirketleri Bakü'ye akın etmiştir.
- 20 Eylül 1994 tarihinde, Haydar Aliyev döneminde, Bakü'de 'asrın kontratı' adı verilen boru hatları anlaşması imzalanmıştır.
- Bakü-Ceyhan Boru Hattı'nın yapımına 2003 Nisanında başlanmıştır. 25 Mayıs 2005 tarihinde hizmete açılmıştır.
- Toplam maliyeti 3 Milyar doları aşar
- Sangaçal terminalinden başlayan hat, 1760 km. sonra Ceyhan'a ulaşır.
- Boru hattından akacak petrol miktarı aşamalı olarak arttırılacaktır.
- 2008 yılında 30 Milyon ton Azeri petrolü hattan akıp ülkemize ulaşmıştır.
- Hazar denizi kıyısından pompalanan petrol 251 saatte, yani on buçuk günde Ceyhan'da olur.

TÜRKİYE – AZERBAIJAN İLİŐKİLERİ

- Türkiye – Azerbaycan arasındaki ticari ilişkiler, yıldan yıla canlanmaktadır.
- Türkiye'nin Azerbaycan'dan ithalatı 1993 yılında 34 bin dolar iken, 1994 yılında 9 bin dolara inmiştir.
- İhracatımız ise 1993 yılında 68 bin dolar iken 1994 yılında 132 bin dolara yükselmiştir.
- İki ülke arasındaki ticaretle denge Türkiye lehinedir.
- Azerbaycan'dan yapılan en büyük ithalat ürünümüz mineral yakıtlardır (%75)
- İhracat ürünlerimizde ise büyük bir çeşitlilik vardır, ancak en çok ihraç ettiğimiz ürünler makine ve cihazlar ile parçalarıdır.
- Ayrıca Azerbaycan Petrollerinin aranması, çıkarılması ve uluslararası pazarlara ulaştırılması amacıyla aralarında Türkiye'nin de bulunduğu (TPAO) 10 büyük petrol şirketi, 1994 yılında Bakü'de anlaşmıştır.

SAYILARLA AZERBAIJAN

- Yüzölçümü: Toplam 86,600 km² (Nahçıvan ve Karabağ dahil)
- Sınır Ülkeleri: Ermenistan (556 km), Gürcistan (322 km), İran (432 km), Rusya (284 km,) Türkiye (9 km)
- Nüfus: 10 Milyon (2020)
- Yönetim biçimi: Cumhuriyet
- Başkent: Bakü
- Gayri Safi Milli Gelir: 59.7 milyar dolar (2006)
- İşgücü – meslek dağılımı: Tarım > %41, Sanayi > %7, Hizmet sektörü > %52 (2001)
- Rezervler: Petrol > 589 milyar varil, Doğal Gaz > 850 Milyar metreküp (2005)